

SAKARYA
UNIVERSITY

Doç. Dr. Şuayb Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

5. İletim Hatları Teorisi

2

İletim Hatları Teorisi

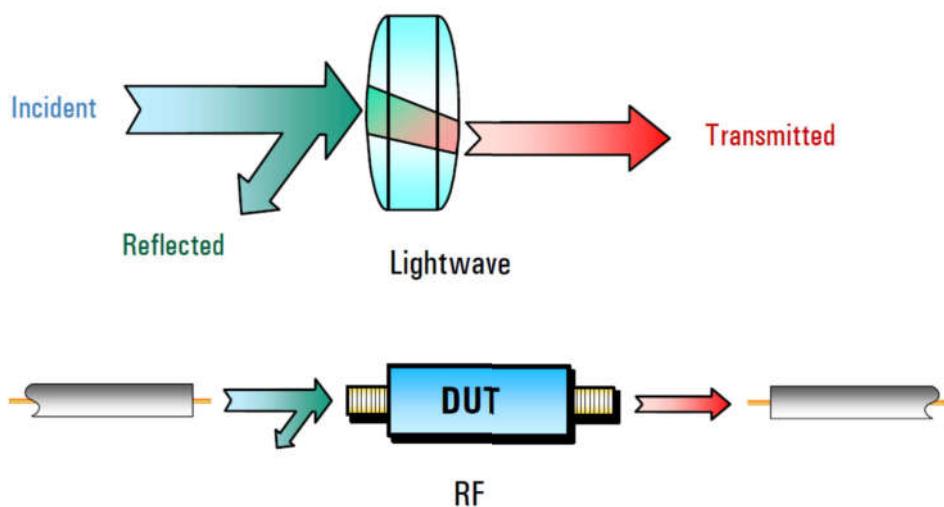
- İletim hatlarında dalga yayılımı olayına devre teorisinin genelleştirilmesi ya da Maxwell denklemlerinin özelleştirilmeleri temelinde yaklaşılabilir.
- İletim hatları bir dalga boyuna oranla yakın uzunlukta olurken, temel devre teorisinde devre iletkenleri boyutlarının dalga boyutundan çok büyük olduğu varsayıılır.
- Bu bakımdan temel devre teorisi gerilim ve akımın fiziksel boyutlarla değişmediği toplu eleman modelini kullanırken, iletim hatları teorisinde akım, gerilim genlik ve fazının hat uzunluğu boyunca değiştiği dağıtılmış parametreler ile ilgilenilir.

• Doç. Dr. Şuayb Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

RF Enerjinin İletimi

RF enerji için ışık dalgası yaklaşımı

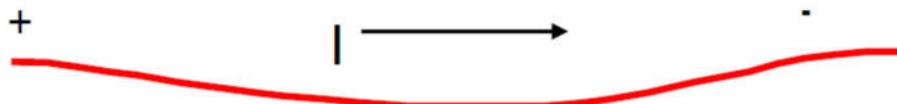
RF Enerjinin İletimi

- Düşük frekanslarda bir işaret için dalga boyu $\gg$ iletim hattı uzunluğu olduğundan akım hat boyunca kolaylıkla ilerler. Akım ve gerilim hat boyunca konumdan bağımsızdır.
- Yüksek frekanslarda dalga boyu $\approx$ iletim hattı boyu ilişkisi söz konusudur. Ölçülen işaret hat boyunca konumla bağımlıdır.
- Yüksek frekansa sahip RF enerjinin temel olarak gönderilen, iletilen ve yansyan olmak üzere üç temel bileşeni vardır.
- Karakteristik empedans Z_0 düşük yansıma katsayısı ve maksimum güç transferi için son derece önemlidir.

Düşük Frekanslı İşaretin İletimi

- Düşük frekanslarda dalga boyu devrede kullanılan iletkenlere göre çok büyük olduğundan basit bir iletim hattı/iletken enerjinin taşınması için yeterlidir.

Düşük frekanslı işaretin iletimi

Yüksek Frekanslı İşaretin İletimi

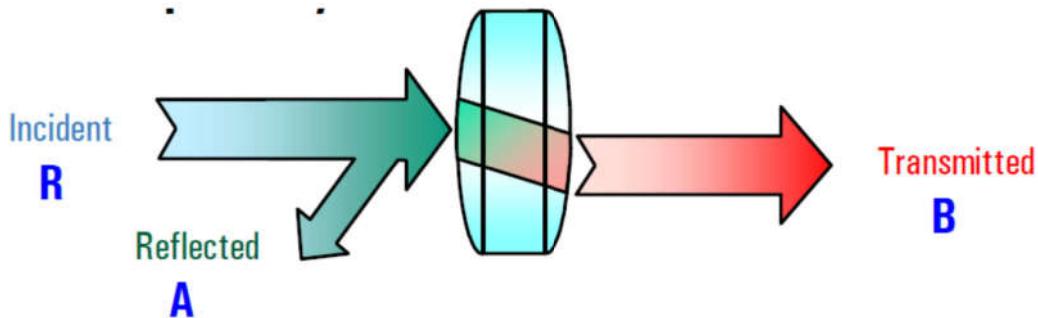
- Yüksek frekanslarda dalga boyu devrede kullanılan iletkenlere göre karşılaştırılabilir veya daha küçük boyutta olur.
- Bu durumda işaretin iletimi 'dalga' prensibine göre yapılmaktadır.

Yüksek frekanslı işaretin iletimi

Yüksek Frekanslarda Yapının Karakterizasyonu

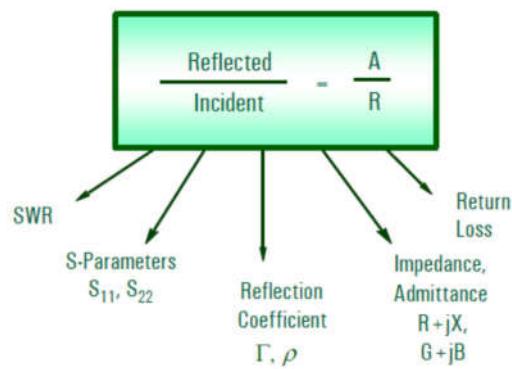

RF işaretin üç temel bileşeni

Yüksek Frekanslarda Yapının Karakterizasyonu

- Yansımaya ilişkin parametreler:
  - SWR (Duran Dalga Oranı)
  - S_{11}, S_{22}
  - Yansıma Katsayıları
  - Empedans ve Admitans
  - Return Loss (Geri Dönüş Kaybı)

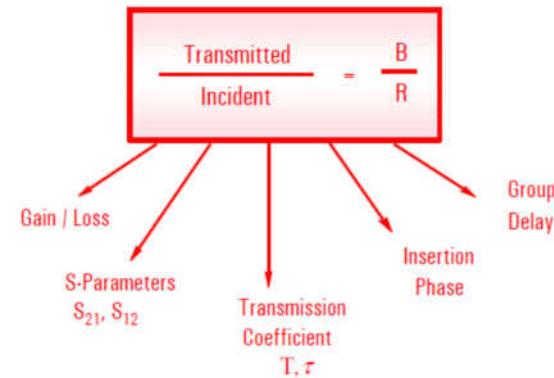

Yansımaya ilişkin parametreler

Yüksek Frekanslarda Yapının Karakterizasyonu

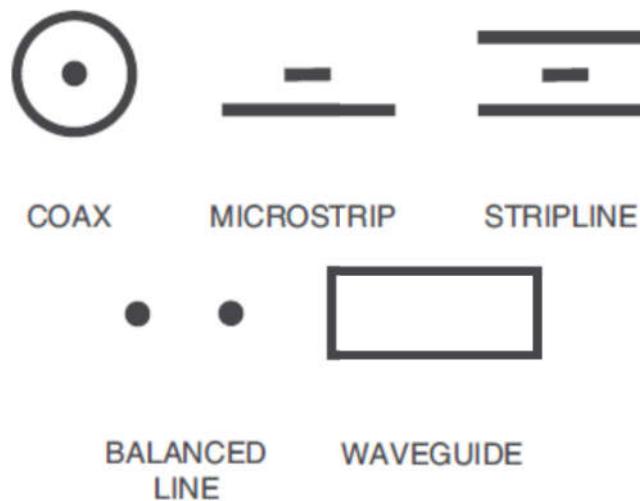
- İletime ilişkin parametreler:
  - Kazanç/ Zayıflama (Kayıp)
  - S_{21}, S_{12}
  - Transmisyon Kaysayıları, Faz parçası
  - Grup Gecikmesi (Group Delay)

İletime ilişkin parametreler

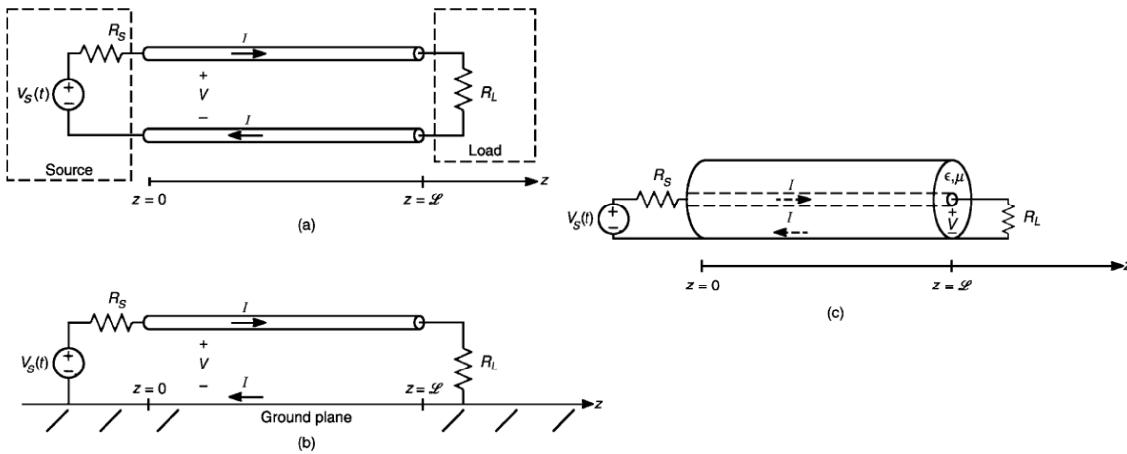
İletim Hatları

Bazı iletişim hatları ve kesit görünümleri

İletim Hatları

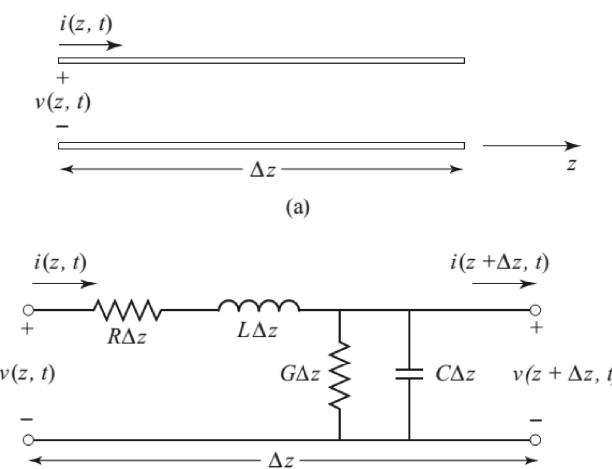
Kablo tipi iletişim hatları a) iki telli hat, b) tek telli hat, c) koaksiyel kablo

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

İletim Hatları - RF Enerjinin İletimi

İletim hattı (a) gerilim-akım tanımları, (b) eşdeğer devre modeli

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

Genel Kayıplı İletim Hatları

- L: iki iletkenin endüktansı (H/m)
- C: iki iletkenin yakınlığı dolayısıyla oluşan kapasite (F/m)
- R: iletkenin sonlu iletkenlige sahip olması nedeni ile direnci (Ω/m)
- G: iletkenler arası malzemenin içindeki dielektrik kayıp (S/m)
- Temel Kirchhoff gerilimler yasası uygulanırsa:

$$v(z,t) - R\Delta z i(z,t) - L\Delta z \frac{\partial i(z,t)}{\partial t} - v(z + \Delta z, t) = 0$$
- Kirchhoff akımlar yasası uygulanırsa:

$$i(z,t) - G\Delta z v(z + \Delta z, t) - C\Delta z \frac{\partial v(z + \Delta z, t)}{\partial t} - i(z + \Delta z, t) = 0$$

Genel Kayıplı İletim Hatları

- Her iki denklem Δz 'ye bölünür ve $\Delta z \rightarrow 0$ limiti uygulanırsa aşağıdaki zaman bölgesi formlu iletim hattı denklemleri (telgrafçı denklemleri) elde edilir.

$$\frac{\partial v(z,t)}{\partial z} = -Ri(z,t) - L \frac{\partial i(z,t)}{\partial t}$$

$$\frac{\partial i(z,t)}{\partial z} = -Gv(z,t) - C \frac{\partial v(z,t)}{\partial t}$$

- Sinüsoidal sürekli hal fazör gösterimler:

$$\frac{dV(z)}{dz} = -(R + j\omega L)I(z) \quad \frac{dI(z)}{dz} = -(G + j\omega C)V(z)$$

Genel Kayıplı İletim Hatları

- Fazör eşitlikler birlikte çözülmektedir:

$$\frac{d^2V(z)}{dz^2} - \gamma^2 V(z) = 0$$

$$\frac{d^2I(z)}{dz^2} - \gamma^2 I(z) = 0$$

$$\gamma = \alpha + j\beta = \sqrt{(R + j\omega L)(G + j\omega C)}$$

- İlerleyen dalga çözümleri aşağıdaki gibi elde edilir
(eksponansiyel parçada + işaretinin $-z$ yönünde dalga yayılımını, - işaretinin $+z$ yönünde yayılımını simgeler)

$$V(z) = V_0^+ e^{-\gamma z} + V_0^- e^{\gamma z}$$

$$I(z) = I_0^+ e^{-\gamma z} + I_0^- e^{\gamma z}$$

$$I(z) = \frac{\gamma}{R + j\omega L} (V_0^+ e^{-\gamma z} - V_0^- e^{\gamma z})$$

Genel Kayıplı İletim Hattında Dalga

Yayınımı - Karakteristik Empedans

- Hat üzerindeki gerilim ve akım Z_0 karakteristik empedansı ile ilişkili olarak:

$$\frac{V_0^+}{I_0^+} = Z_0 = \frac{-V_0^-}{I_0^-}$$

$$Z_0 = \frac{R + j\omega L}{\gamma} = \sqrt{\frac{R + j\omega L}{G + j\omega C}}$$

$$I(z) = \frac{V_0^+}{Z_0} e^{-\gamma z} - \frac{V_0^-}{Z_0} e^{\gamma z}$$

Yayınımı

- Tekrar zaman bölgesi dalga biçimleri yazılırsa: (ϕ kompleks gerilim V_0 'ın fazıdır)

$$v(z,t) = |V_0^+| \cos(\omega t - \beta z + \phi^+) e^{-\alpha z} \\ + |V_0^-| \cos(\omega t + \beta z + \phi^-) e^{\alpha z}$$

$$\lambda = \frac{2\pi}{\beta}$$

$$v_p = \frac{\omega}{\beta} = \lambda f$$

Kayıpsız Hat ($R=G=0$)

- Uygulamada çoğu durumda hattaki kayıp çok küçüktür ve ihmal edilebilir. $R=G=0$ alınarak:

$$\gamma = \alpha + j\beta = j\omega\sqrt{LC}$$

$$\beta = \omega\sqrt{LC} \quad \alpha = 0$$

$$Z_0 = \sqrt{\frac{L}{C}}$$

$$V(z) = V_0^+ e^{-j\beta z} + V_0^- e^{j\beta z}$$

$$I(z) = \frac{V_0^+}{Z_0} e^{-j\beta z} + \frac{V_0^-}{Z_0} e^{j\beta z}$$

$$\lambda = \frac{2\pi}{\beta} = \frac{2\pi}{\omega\sqrt{LC}}$$

$$v_p = \frac{\omega}{\beta} = \frac{1}{\sqrt{LC}}$$

İletim Hattı Parametreleri

	COAX	TWO-WIRE	PARALLEL PLATE
L	$\frac{\mu}{2\pi} \ln \frac{b}{a}$	$\frac{\mu}{\pi} \cosh^{-1} \left(\frac{D}{2a} \right)$	$\frac{\mu d}{w}$
C	$\frac{2\pi\epsilon'}{\ln b/a}$	$\frac{\pi\epsilon'}{\cosh^{-1}(D/2a)}$	$\frac{\epsilon' w}{d}$
R	$\frac{R_s}{2\pi} \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \right)$	$\frac{R_s}{\pi a}$	$\frac{2R_s}{w}$
G	$\frac{2\pi\omega\epsilon''}{\ln b/a}$	$\frac{\pi\omega\epsilon''}{\cosh^{-1}(D/2a)}$	$\frac{\omega\epsilon'' w}{d}$

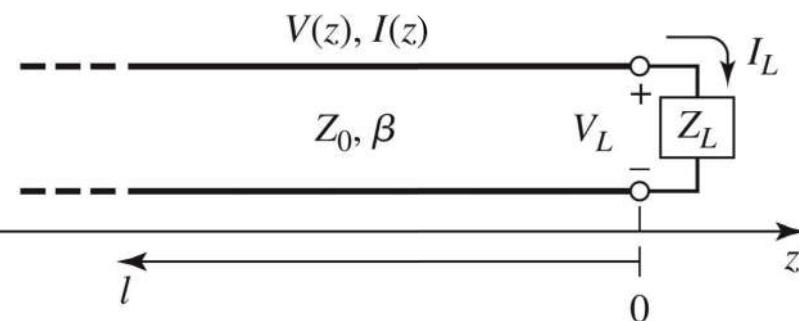
Bazı yaygın kullanılan iletişim hatları için parametreler

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

Sonlandırılmış Kayıpsız İletim Hattı

Z_L yük empedansı ile sonlandırılan bir iletişim hattı yapısı

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

Kayıpsız İletim Hattının Sonlandırılması

- Gerilim ve akım gelen ve yansıyan dalgaların toplamı biçimde yazılabilir:

$$V(z) = V_0^+ e^{-j\beta z} + V_0^- e^{j\beta z}$$

$$I(z) = \frac{V_0^+}{Z_0} e^{-j\beta z} + \frac{V_0^-}{Z_0} e^{j\beta z}$$

- $Z=0$ 'da

$$Z_L = \frac{V(0)}{I(0)} = \frac{V_0^+ + V_0^-}{V_0^+ - V_0^-} Z_0$$

$$V_0^- = \frac{Z_L - Z_0}{Z_L + Z_0} V_0^+$$

Kayıpsız İletim Hattının Sonlandırılması -

Yansıma Katsayısı

- Yansıyan dalganın genliğinin gelen dalganın genliğine oranı Γ , yansıma katsayısı olarak ifade edilir.

$$\Gamma = \frac{V_0^-}{V_0^+} = \frac{Z_L - Z_0}{Z_L + Z_0}$$

$$V(z) = V_0^+ (e^{-j\beta z} + \Gamma e^{j\beta z})$$

$$I(z) = \frac{V_0^+}{Z_0} (e^{-j\beta z} - \Gamma e^{j\beta z})$$

- Gerilim ve akımın gelen ve yansıyan dalgaların üst üste binmesi ile oluşturduğu görülmekte olup bu dalgalar duran dalga olarak tanımlanır. $\Gamma=0$ için yansıyan dalga olmaz ve bu durumda $Z_L = Z_0$ olup yük hatla uyumlu olarak tanımlanır.

Dönüş Kaybı

- Yük uyumlu olmadığındaki kaynaktaki gücün tamamı yük aktarılabilir. Bu kayıp dönüş kaybı olarak tanımlanır.

$$RL = -20 \log |\Gamma| [dB]$$

- Eğer yük uyumlu ise $\Gamma=0$ ve hattaki gerilim $V(z)=V_0^+$ olur ve bu hat düz hat olarak tanımlanır. Yük uyumsuzsa yansıtıcı dalganın mevcut olması duran dalgalara neden olur. Bu durumda gerilim:

$$v(z,t) = |V_0^+| |1 + \Gamma e^{2j\beta z}| = |V_0^+| |1 + \Gamma e^{-2j\beta z}| = |V_0^+| |1 + |\Gamma| e^{j(\theta-2j\beta z)}|$$

Duran Dalga Oranı

- En büyük değer ve en küçük değer sırasıyla aşağıdaki gibi elde edilir.

$$V_{\max} = |V_0^+| (1 + |\Gamma|)$$

$$V_{\min} = |V_0^+| (1 - |\Gamma|)$$

- Hattın uyumsuzluğunun bir ölçüsü olarak duran dalga oranı (SWR) (ya da VSWR) olarak tanımlanır. $1 \leq \text{SWR} \leq \infty$ olup $\text{SWR}=1$ için yükün uyumlu olduğu anlaşılır:

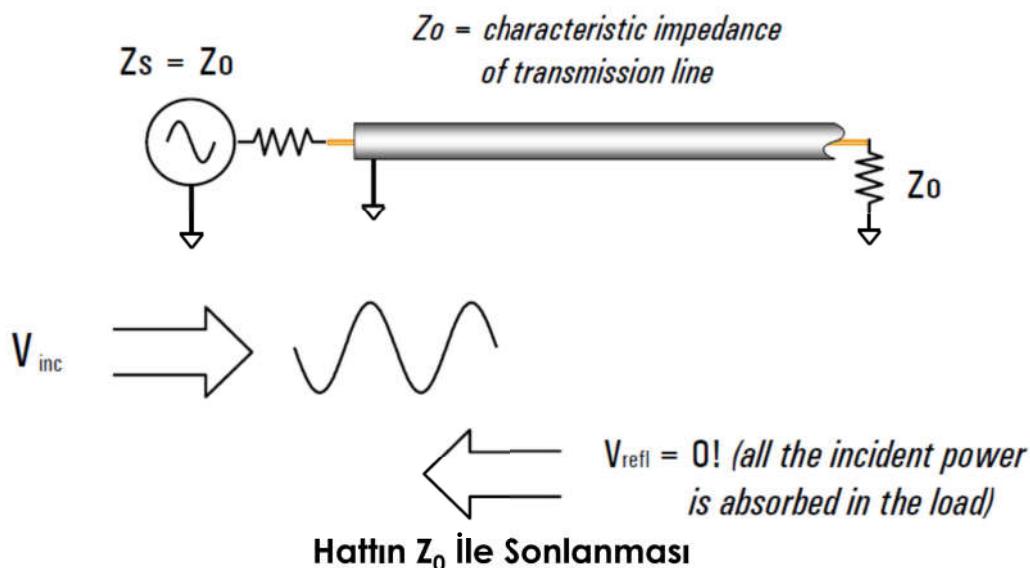
$$\text{SWR} = \frac{V_{\max}}{V_{\min}} = \frac{1 + |\Gamma|}{1 - |\Gamma|}$$

- $z=-l$ ile yansıtıcı bileşenin gelen bileşene oranı

$$\Gamma(l) = \frac{V_0^- e^{-j\beta l}}{V_0^+ e^{j\beta l}} = \Gamma(0) e^{-2j\beta l}$$

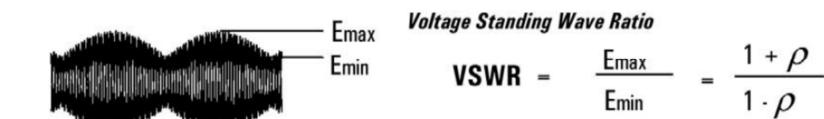
Hattın Z_0 İle Sonlanması

Yansıma parametreleri

Reflection Coefficient $\Gamma = \frac{V_{\text{reflected}}}{V_{\text{incident}}} = \rho \angle \Phi = \frac{Z_L - Z_0}{Z_L + Z_0}$

Return loss = $-20 \log(\rho)$, $\rho = |\Gamma|$

No reflection
($Z_L = Z_0$)

0	ρ
∞ dB	RL
1	$VSWR$

Full reflection
($Z_L = \text{open, short}$)

1	
0 dB	
∞	

Yansıma parametreleri

Transmisyon Parametreleri

$$\text{Transmission Coefficient} = T = \frac{V_{\text{Transmitted}}}{V_{\text{Incident}}} = \tau \angle \phi$$

$$\text{Insertion Loss (dB)} = -20 \log \left| \frac{V_{\text{Trans}}}{V_{\text{Inc}}} \right| = -20 \log \tau$$

$$\text{Gain (dB)} = 20 \log \left| \frac{V_{\text{Trans}}}{V_{\text{Inc}}} \right| = 20 \log \tau$$

Transmisyon parametreleri

Kayıpsız İletim Hattının Sonlandırılması

- Yükten $\ell=-z$ uzaklığında yükten görülen empedans

$$Z_{in} = \frac{V(-\ell)}{I(-\ell)} = \frac{V_0^+ e^{(j\beta\ell + \Gamma e^{-j\beta\ell})}}{V_0^+ (e^{j\beta\ell} - \Gamma e^{-j\beta\ell})} Z_0 = \frac{1 + \Gamma e^{-2j\beta\ell}}{1 - \Gamma e^{-2j\beta\ell}} Z_0$$

- Γ 'nın eşitliği göz önüne alınırsa iletim hattı empedans denklemi:

$$\begin{aligned} Z_{in} &= Z_0 \frac{(Z_L + Z_0)e^{j\beta\ell} + (Z_L - Z_0)e^{-j\beta\ell}}{(Z_L + Z_0)e^{j\beta\ell} - (Z_L - Z_0)e^{-j\beta\ell}} \\ &= Z_0 \frac{Z_L \cos \beta\ell + jZ_0 \sin \beta\ell}{Z_0 \cos \beta\ell + jZ_L \sin \beta\ell} = Z_0 \frac{Z_L + jZ_0 \tan \beta\ell}{Z_0 + jZ_L \tan \beta\ell} \end{aligned}$$

$$\lambda = \frac{\ell}{2} \Rightarrow Z_{in} = Z_L$$

Sonlandırılmış Kayıpsız Hatlar İçin Özel Durumlar

29

- Hat $Z_L=0$ ile sonlandırılmış olsun.

$$V(z) = V_0^+ (e^{-j\beta z} - e^{j\beta z}) = -2jV_0^+ \sin \beta z$$

$$I(z) = \frac{V_0^+}{Z_0} (e^{-j\beta z} + e^{j\beta z}) = \frac{2V_0^+}{Z_0} \cos \beta z$$

$$Z_{in} = jZ_0 \tan \beta \ell$$

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

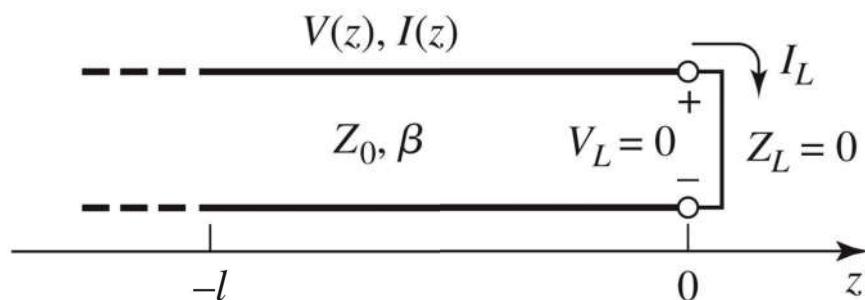
EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

•

Sonlandırılmış Kayıpsız Hatlar İçin Özel Durumlar

30

$$\Gamma = \frac{V_0^-}{V_0^+} = \frac{0 - Z_0}{0 + Z_0} = -1 \quad SWR = \frac{V_{\max}}{V_{\min}} = \frac{1 + |\Gamma|}{1 - |\Gamma|} \quad SWR \rightarrow \infty$$

Kısa devre ile sonlanmış iletişim hattı

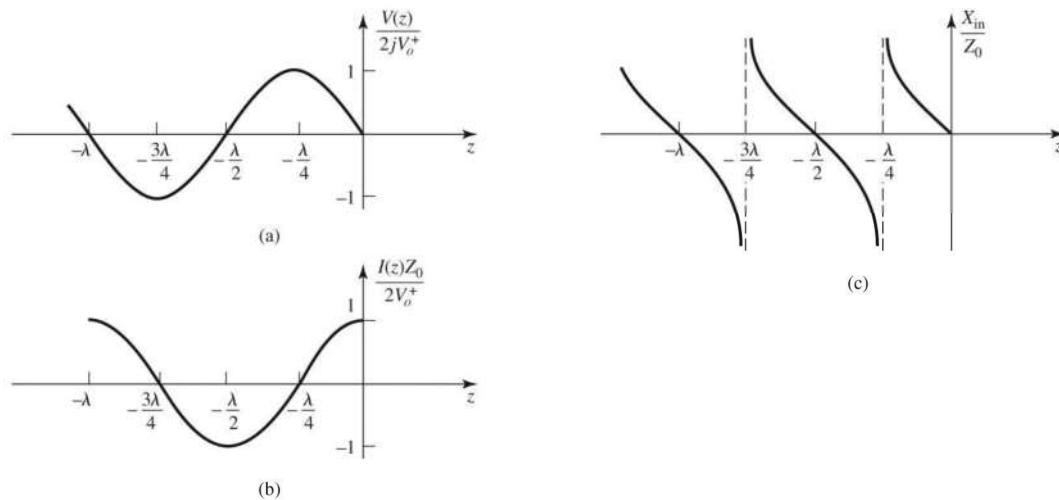
• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

•

Sonlandırılmış Kayıpsız Hatlar İçin Özel Durumlar

31

Kısa devre ile sonlandırılmış iletişim hattında a) gerilim, b) akım, c) empedans değişimi

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

•

Sonlandırılmış Kayıpsız Hatlar İçin Özel Durumlar

32

- Hat $Z_L = \infty$ ile sonlandırılmış olsun.

$$V(z) = V_0^+ (e^{-j\beta z} + e^{j\beta z}) = 2V_0^+ \cos \beta z$$

$$I(z) = \frac{V_0^+}{Z_0} (e^{-j\beta z} - e^{j\beta z}) = \frac{-2jV_0^+}{Z_0} \sin \beta z$$

$$Z_{in} = -jZ_0 \cot \beta \ell$$

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

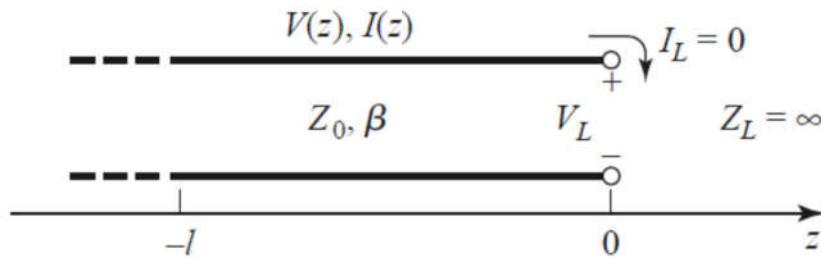
•

Sonlandırılmış Kayıpsız Hatlar İçin Özel Durumlar

33

$$\Gamma = \frac{V_0^-}{V_0^+} \cong \frac{Z_L}{Z_L} = 1$$

$$SWR = \frac{V_{\max}}{V_{\min}} = \frac{1 + |\Gamma|}{1 - |\Gamma|} \quad SWR \rightarrow \infty$$

Açık devre ile sonlandırılmış iletişim hattı

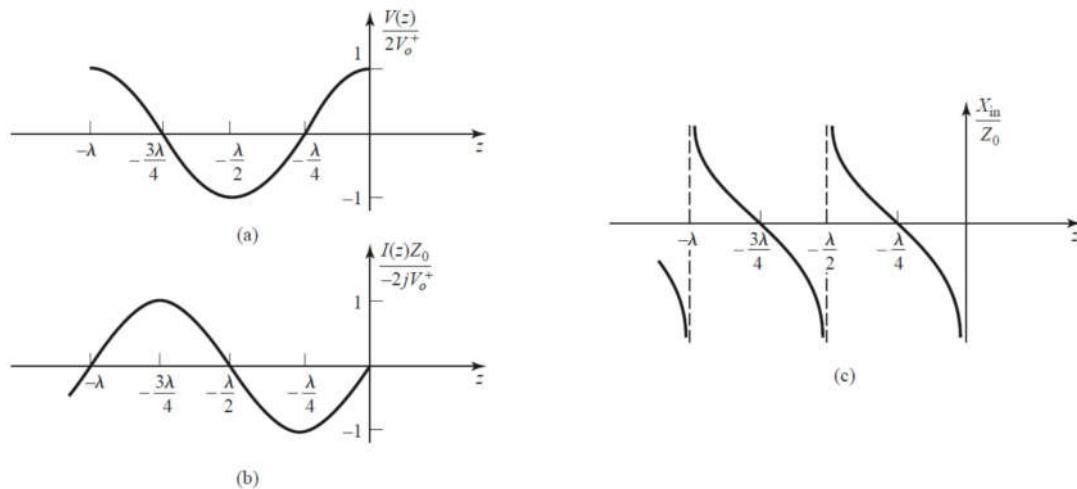
• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

•

Sonlandırılmış Kayıpsız Hatlar İçin Özel Durumlar

34

Açık devre ile sonlandırılmış iletişim hattında a) gerilim, b) akım, c) empedans değişimi

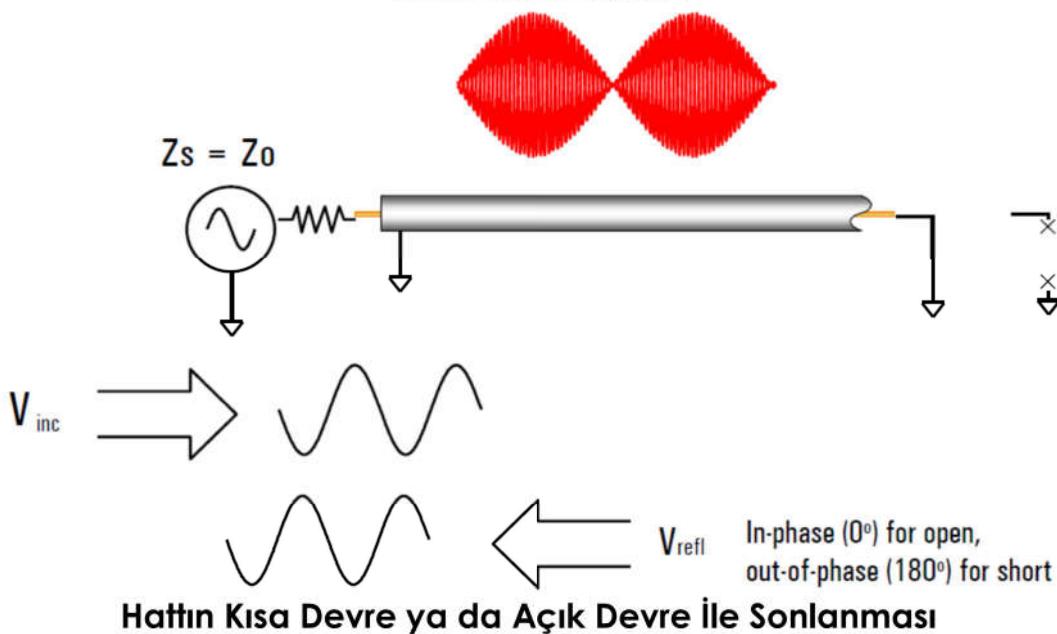
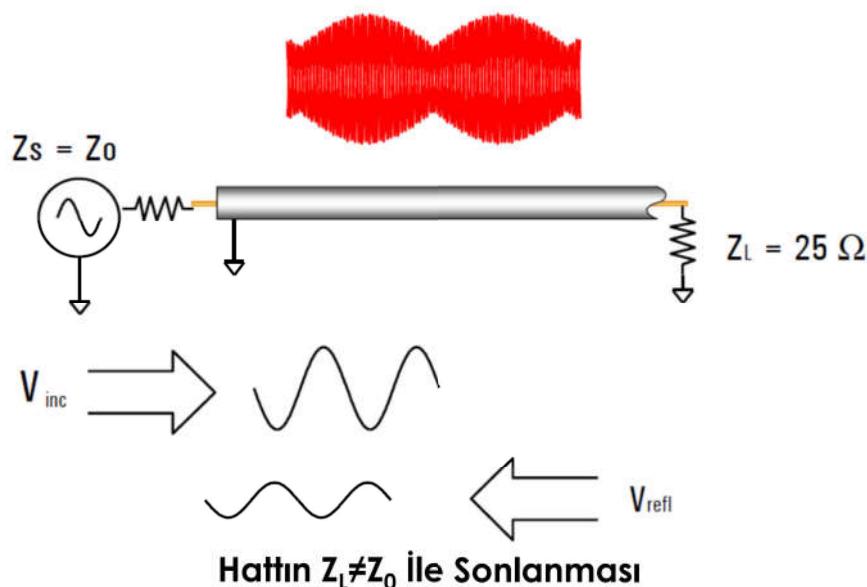

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

•

Sonlanması

Hattın $Z_L \neq Z_0$ İle Sonlanması

Yansıma Katsayısı

- $Z_L = Z_0$ (Karakteristik empedans ile sonlandırma): $\Gamma=0$
Yansıma katsayısı sıfırdır. Verilen gücün tamamı yüke aktarılır.
- $Z_L=0$ (Kısa devre durumu): $\Gamma=-1$
Yansıma katsayısı -1 değerindedir. Gönderilen işaret zıt fazlı olarak kaynağa geri döner.
- $Z_L=1$ (Açık devre durumu): $\Gamma=1$
Yansıma katsayısı +1 değerindedir. Gönderilen işaret eş fazlı olarak kaynağa geri döner.
- $Z_L \neq Z_0$ (Farklı bir empedans ile sonlandırma): $-1 < \Gamma \wedge \Gamma < 1$
Yansıma katsayısının genliği -1 ile +1 aralığındadır. Z yükü kompleks sayı olabileceğinden yansıtma katsayısı da kompleks olabilir.

Düşük Kayıplı Hat ($R \ll \omega L, G \ll \omega C$)

- $R \ll \omega L, G \ll \omega C$

$$\gamma = \alpha + j\beta = \sqrt{(R + j\omega L)(G + j\omega C)}$$

$$\gamma \simeq j\omega\sqrt{LC} \left[1 - \frac{j}{2} \left(\frac{R}{\omega L} + \frac{G}{\omega C} \right) \right]$$

$$\alpha \simeq \frac{1}{2} \left(R\sqrt{\frac{C}{L}} + G\sqrt{\frac{L}{C}} \right) = \frac{1}{2} \left(\frac{R}{Z_0} + GZ_0 \right),$$

$$\beta \simeq \omega\sqrt{LC},$$

Yüksek Frekanslı İşaretin İletimi

- İletim hattı Z_0 karakteristik empedansı ile sonlandırılırsa maksimum güç transferi sağlanmış olur.
- İletim hattının Z_0 'dan farklı bir empedans ile sonlandırılması durumunda, enerjinin tamamı yüke aktarılmaz ve bir kısmı kaynağı geri döner.
- Bu durumda işaret genliği hat üzerinde konuma göre değişkenlik gösterir.

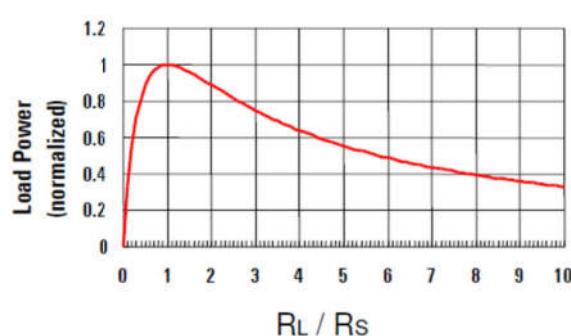
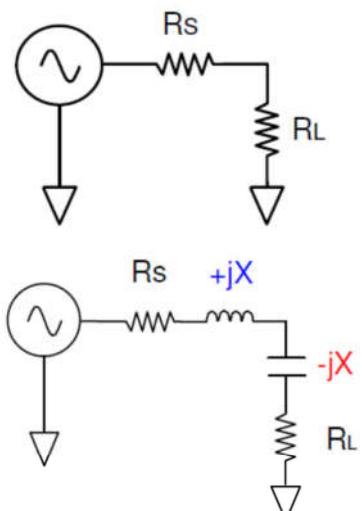

İletim Hattı Karakteristik Empedansı

- RF iletim hatları koaksiyel kablo, dalga klavuzu, burkulmuş çift, PCB üzerinde su yolları, stripline, mikroşerit (microstrip) (Z_0 iletim hattında gerilim ve akım arasındaki ilişkiyi tanımlar).
- Fiziksel boyutlara ve dielektrik katsayısına bağlıdır.
- RF sistemlerin büyük çoğunluğunda 50Ω , 75Ω gibi reel değere sahiptir.

Maksimum Güç Transferi

Maksimum Güç Transferi

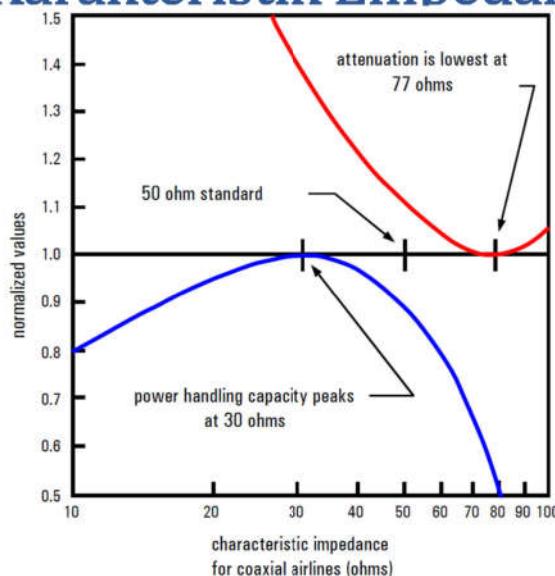

İletim Hattı Karakteristik Empedansı

- TV anten arası koaksiyel kablo gibi düşük güç gereksinimi olan hatlar düşük kayıp değerinin sağlandığı 77Ω değerine göre optimize edilen 75Ω standardını kullanırlar. Buna karşılık koaksiyel bağlantı için güç iletiminin maksimum sağlandığı empedans 30Ω değerindedir.
- Bu bağlamda birçok RF ve mikrodalga cihazı ve sistemi her iki gereksinimin de optimum düzeyde yakalandığı değer olan 50Ω standardına göre tasarlanmıştır.

Karakteristik Empedans

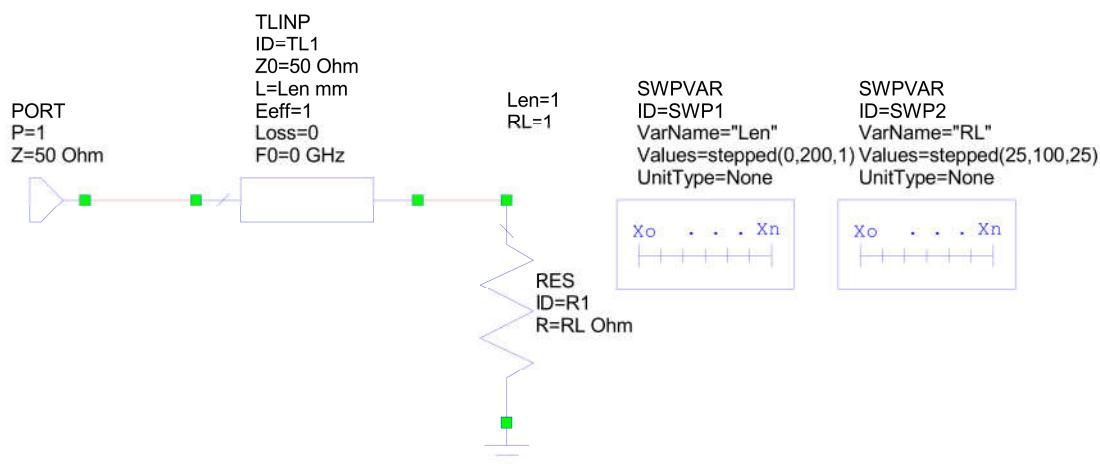
Karakteristik empedansın güç aktarımı ve zayıflatma üzerine etkisi

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

İletim Hattının Sonlandırılması

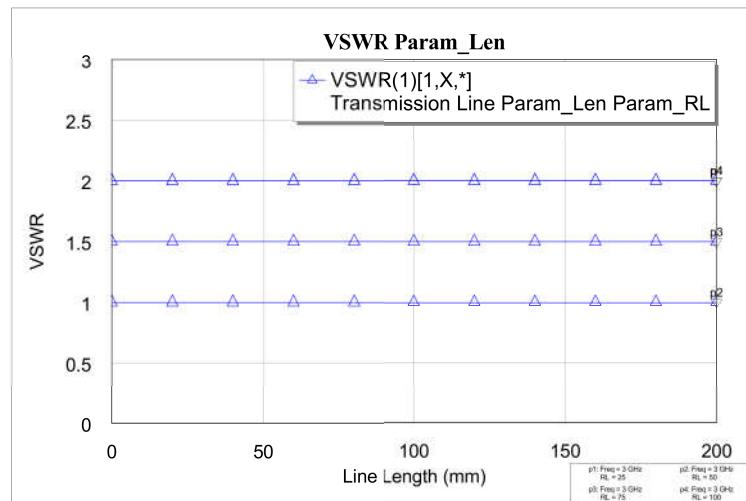
Yük empedansı ve hat uzunluğunun iletim hattı karakteristiğine etkisi

• Doç. Dr. Ş. Çağrı YENER

EEM 465 – Elektromanyetik Uyumluluk

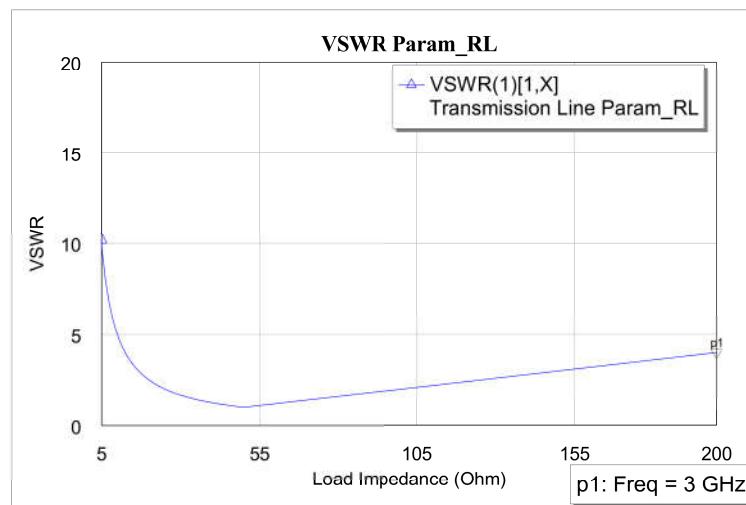
İletim Hattının Sonlandırılması

Hat uzunluğunun duran dalga oranına etkisi

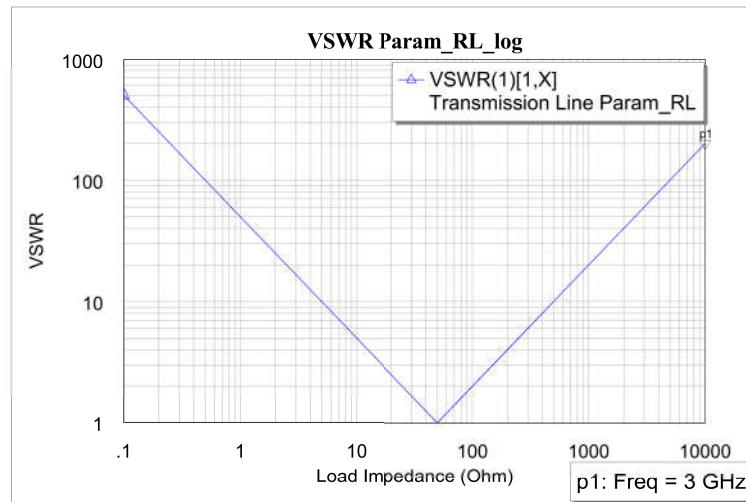
İletim Hattının Sonlandırılması

Yük empedansının duran dalga oranına etkisi

İletim Hattının Sonlandırılması

Yük empedansının duran dalga oranına etkisi

